

**ОБРАЗ МАРШАЛКА ПОВІТОВОГО ДВОРЯНСТВА
ДОБИ РЕФОРМ ОЛЕКСАНДРА ІІ
(на прикладі життя і діяльності А.П.Письменного)**

В статті на прикладі життя і діяльності маршалка дворянства Павлоградського повіту А.П. Письменного проаналізовано роль і значення посади повітового маршалка в період реформ Олександра ІІ.

Ключові слова: маршалок, дворянство, дворянське самоуправління.

В статье на примере жизнедеятельности предводителя дворян Павлоградского уезда А.П. Письменного проанализировано роль и значение должности уездного предводителя в период реформ Александра ІІ.

Ключевые слова: предводитель, дворянство, дворянское самоуправление.

The role and meaning of post the Chief of Pavlograd povit's nobility through life and activity of Chief of nobility A.P. Pismennyu is analyzed.

Keywords: marshalok, nobility, nobility self-government.

За сто років від часу виходу «Грамоты на права, вольности и преимущества благородного российского дворянства», більш відомої як «Жалувана грамота дворянству», значення посади повітового маршалка дворянства значно змінилось. Згідно із «Жалуваною грамотою дворянству», виданою у 1785 р., повітовий маршалок був наділений незначним обсягом повноважень, які свідчили, що він лише представляв інтереси дворянської корпорації на повітовому рівні. Це головування в дворянській опіці, складання списків дворян повіту та головування в дворянському повітовому зібранні [40, с. 36, 38]. За царювання Олександра І та Миколи І обсяг повноважень повітових маршалків значно зріс.

Відомий знавець історії російського дворянства С.О. Корф у своїй капітальній праці, виданій на початку ХХ ст., докладно проаналізував процес збільшення значення і ролі губернських і повітових маршалків дворянства у дореформений період [11].

На переконання С.О. Корфа, окрім представництва дворянської корпорації, маршалки, по суті, стали агентами уряду на місцях. До звичних обов'язків у 1820-1840 рр. додалося головування в повітових опікунствах дитячих притулків, участь у засіданнях приказів громадського нагляду та рекрутських комісіях, нагляд за межуванням земель, головування в комітетах щодо заходів для припинення чуми, участь у прийомі дворянським товариством постачань харчів для військ, контроль за селянською верствою та їх відносинами з поміщиками тощо [11, с. 606-621].

С.О. Корф зробив висновок, що обсяг наданих повітовим маршалкам повноважень мав в першу чергу адміністративний, а вже потім становий характер [11, с. 620]. Головною причиною розширення участі повітових маршалків у справах, які мали пряме відношення до державної служби,

С.О. Корф називав низький рівень російського чиновництва, яке не вдовольняло уряд [11, с. 612].

Автор брошури «О дворянстве в России. Современное положение вопроса» А.А. Плансон не погоджується зі своїм сучасником С.О. Корфом, вважаючи, що повітовий маршалок дворянства не ніс майже ніяких бюрократичних (чиновницьких) обов'язків [21, с. 25]. З С.О. Корфом також не погоджується сучасний американський дослідник С. Беккер, який вважає, що маршалок був в першу чергу виразником інтересів дворян, які його обрали, хоча й виконував деякі адміністративні обов'язки від імені уряду [1, с. 234].

Всі дослідники погоджуються з тим, що серйозний вплив на позиції повітового маршалка мала Селянська реформа 1861 р. А.А. Плансон наголошував, що у період реформ Олександра II маршалок дворянства увійшов до багатьох установ [21, с. 25]. Авторитетні знавці історії російського дворянства А.П. Корелін та С. Беккер вважали, що посада повітового маршалка дворянства стала однією з ключових в системі дворянського самоврядування після скасування кріпацтва [10, с. 133; 48, р. 144-145].

В даній статті розглянемо основні позиції, які характеризували роль і місце повітового маршалка в системі дворянського і державного управління (які на 1860-1880-ті роки вже стали звичними для повітових маршалків), а також земського самоврядування. За приклад візьмемо постать маршалка дворян Павлоградського повіту А.Н. Письменного, який видається нам доволі показовим, оскільки він обійняв посаду маршалка майже відразу після скасування кріпацтва і тримав її два з половиною десятиліття, тобто весь час, поки реформи Олександра II втілювалися в життя.

Родоначальником катеринославського дворянського роду Письменних є старшина Війська Запорозького Іван Степанович Письмєнний, якому у 1777 р. Воєнна колегія надала чин поручника [39, арк. 8]. Онук Івана Степановича Андрій Петрович народився 5 січня 1823 р. в сім'ї поміщика Павлоградського повіту капітана Петра Івановича Письменного і його дружини Олександри Василівни [39, арк. 24]. Як і більшість дітей дворян Катеринославської губернії він спочатку отримав домашню освіту, а згодом був відданий до Катеринославської класичної гімназії, яку закінчив у 1840 р. із золотою медаллю [12, с. 335].

Вищу освіту А.П. Письменний отримав на юридичному факультеті Харківського університету. Найбільший відсоток катеринославських дворян, які мали вищу освіту, отримували її саме у Харківському університеті. Харків був найближчим до Катеринослава містом, в якому існував університет. Київ, в якому університет з'явився у 1834 р., не користувався серед дворян Катеринославської губернії особливою популярністю.

У 1844 р. Андрій Письменний закінчив університет зі званням кандидата права і вступив на службу до канцелярії Катеринославського дворянського депутатського зібрання у чині колезького секретаря [36, арк. 20]. Протягом наступних 16 років А.П. Письменний служив на різних чиновницьких посадах: попечитель хлібних запасних магазинів за вибором дворянства

Павлоградського повіту, контролер Тимчасового рахункового відділення господарського Департаменту Міністерства внутрішніх справ (МВС), помічник столоначальника господарського Департаменту МВС та інші. У березні 1860 р. він остаточно звільняється зі служби, отримавши чин надвірного радника [36, арк. 27 зв.].

А.П. Письменний належав до числа тих дворян, які підтримали ідею скасування кріпацтва. Разом із маршалком Л.І. Коростовцевим він від імені дворян представляв Павлоградський повіт у Катеринославському дворянському комітеті з облаштування селянського побуту (далі Комітет) [34, с. 15]. За участь у роботі Комітету протягом більше ніж півроку (з 28.07.1858 р. по 28.02.1859 р.) А.П. Письменному по лінії МВС було оголошено імператорське благовоління [36, арк. 28 зв.]. Згодом за роботу в Комітеті і подальшій роботі з втілення положень Селянської реформи А.П. Письменний у квітні 1863 р. був відзначений срібним знаком [36, арк. 30 зв.].

Включення А.П. Письменного до Комітету видається не випадковим, адже він належав до великих землевласників, що апріорі відносило його до числа лояльних до влади дворян. Напередодні Селянської реформи він володів маєтками в селах Писарівка, Андріївка та Петрівка Павлоградського повіту Катеринославської губернії загальною площею 5193,75 десятин. Йому належало 163 кріпаки [6, с. 24-25].

Про характер ставлення А.П. Письменного до реформи і селян говорять два випадки. Один – з його дворовим селянином Аваккумом Черноморцем, якому у 1863 р. він подарував садибу в с. Писарівка [4, с. 10]. Більшість дворян Катеринославської губернії відпускали своїх дворових людей на волю без землі і садиб. Можливо, цей випадок і не вповні показовий, але характеризує А.П. Письменного з позитивного боку.

Другий випадок стався у 1862 р. і був пов'язаний з мировим посередником Ю.П. Ришковим. На думку частини дворян Павлоградського повіту, серед яких виділявся М.Б. Герсеванов, молодий і недосвідчений колезький секретар Ю.П. Ришков під час виконання обов'язків мирового посередника проявив себе не з кращого боку. Відомий публіцист М.Є. Салтиков-Щедрін, який писав про цей випадок, зазначав, що з точки зору дворян «мировий посередник Р. (Ю.П. Ришков – І.К.) кудись гне, але не туди, куди хочеться павлоградським дворянам» [41, с. 506]. Ю.П. Ришков занадто лояльно ставився до селян, що, напевно, не влаштовувало колишніх поміщиків. На боці мирового посередника стояв Л.І. Коростовцев, однак у вересні 1862 р. маршалком дворян Павлоградського повіту обрали А.П. Письменного [36, арк.29 зв.]. Л.І. Коростовцев захищав мирового посередника, але з приходом нового маршалка, на першому ж мировому з'їзді, як пише М.Є. Салтиков-Щедрін, Ю.П. Ришкову «прочитали сильну нотацію, а на інший день, на приватному з'їзді дворян ще сильнішу» [41, с. 507]. Отже, дворяни вказали мировому посереднику на помилкове розуміння його обов'язків і натякнули, кому він насправді має служити. Ю.П. Ришков не став йти всупереч бажанню дворян, так само як і А.П. Письменний. На мировому з'їзді він висловився за те, щоб мирові з'їзди були справді мировими. Звертаючись до дворян, він наголосив: «В вас,

шляхетні дворяни, в мене повинна бути сила і значення для дій заради спільного блага» [41, с. 508].

Цю історію в газеті «Новое время» виклав М.Б.Герсеванов, відомий своїми консервативними поглядами на Селянську реформу. Звісно, що він не міг стати на бік мирового посередника, який виконував положення Селянської реформи, котрі гостро критикував М.Б.Герсеванов. Зі свого боку А.П.Письменний, щоб догодити дворянам, які його обрали, не став йти всупереч їхнім бажанням, показавши чий інтереси є для нього пріоритетними. Хоча ставлення А.П.Письменного до селян не було однозначним, він як великий землевласник в першу чергу виступав як захисник інтересів дворянства. Ймовірно, через таку поступливість А.П.Письменного перед дворянством через три роки у вересні 1865 р. дворяни Павлоградського повіту знову обрали його своїм маршалком [36, арк. 30зв.].

Як повітовий маршалок Андрій Петрович у травні 1865 р. очолив Тимчасову комісію з введення в дію положень «Про губернські та повітові земські установи» і головував в ній до квітня 1866 р. [36, арк. 30зв.].

Тимчасові повітові комісії були створені в усіх повітах губернії. Окрім повітового маршалка до її складу увійшли повітові справники, міські голови, по одному представнику від мирового з'їзду. Комісії були зобов'язані скласти списки виборців гласних і кандидатів у земські зібрання та відомості про сільські товариства, які необхідно було довести до відома мешканців повіту. Після складення і затвердження губернською владою списків виборців відбулися вибори гласних. Згідно із положенням «Про губернські та повітові земські установи», скликання виборчого з'їзду землевласників відносилось до компетенції повітового маршалка. Він же головував на з'їзді [22, с. 5]. Після того, як на з'їздах були обрані гласні, губернатор дозволив відкрити перші земські зібрання. У Павлоградському повіті перше земське зібрання відкрилося 22 лютого 1866 р. А.П.Письменний відкрив його, а згодом головував на ньому.

Невідомо, як проявив себе А.П.Письменний на першому земському зібранні, але в день відкриття другої чергової сесії Павлоградського земства у вересні 1867 р. він показав себе лояльним існуючому режиму та висловив підтримку заходам Олександра II, пов'язаним з втіленням в життя земської реформи, а також закликав зібрання працювати разом з іншими установами губернії та повіту заради спільного блага. «Діючи твердо і неухильно, – звертався він до земців, – в межах прямих наших обов'язків, ми досягнемо єдності у відносинах з підлеглими начальствами і установами ... За умови спільних дій, які відповідають встановленому законами порядку, справи земства увінчаються успіхом» [18, с. 1]

Знову, як і випадку з мировим посередником Ю.П.Ришковим, А.П.Письменний згадав «спільне благо». Та, напевно, Андрій Петрович розумів це поняття по своєму. Під час роботи другої сесії Павлоградського земства, повітова училищна рада подала на розгляд зібрання проект, яким передбачалось розширити мережу сільських шкіл в повіті. Проект в зібранні представляв П.В.Ліпко-Парафієвський. Проектом передбачалось виділення на

цю справу 7000 рублів щорічно [18, с. 184]. Зібрання з незначною перевагою голосів ухвалило цей проект, однак голова зібрання А.П. Письменний, висловлюючи співчуття і підтримку ідеї поширення «настільки необхідній потребі як заснування і утримання училищ у селищах», висловився проти надання необхідної суми. «Не приймаючи на себе відповідальності, – заявив А.П. Письменний, – як найближчий представник стану землевласників за наслідки постанови зібрання ... підтверджую ... мою незгоду» [18, с. 220, 222].

Для Павлоградського повіту виділені гроші були чималими (7000 рублів на той момент складала третину бюджету повітового земства), тому А.П. Письменний розумів, що основний тягар зі збору повинностей покладений на плечі землевласників. Отже, маршалок повітового дворянства знову ставав на захист інтересів лише одного стану населення губернії.

Ставлення земців до освіти і медичної справи може слугувати свого роду лакмусовим папірцем розуміння того як земство та його керівництво збиралися виконувати покладені на них обов'язки, адже освіта і медицина за законом належали до пріоритетних напрямків діяльності земства.

Судячи з наявних джерел, освіта і медицина в Павлоградському повіті хоча й не були забуті, але очевидно не належали до пріоритетних (див. **Таб. 1**). В період з 1874 р. по 1879 р. кількість шкіл збільшилась з 24 до 31. Тобто, щороку в повіті з'являлась приблизно 1 школа [15, с.50; 16, с. С.58]. За підрахунками дослідниці А.І. Лохматової, за темпами спорудження шкіл Павлоградський повіт випереджав лише Слов'яносербський [13, с.192]

Таблиця 1.

Видатки Павлоградського повітового земства

(за даними звітів управи [15, с. 4, 7-9; 16, с. 2, 4, 5, 7; 17, с. 2, 4, 6, 7])

рік	Загальні видатки бюджету, руб.	Видатки на освіту, руб.	Видатки на медицину, руб.	Видатки на утримання судово-мирових закладів, руб.
1874	44772	5000 (11,1%)	7000 (15,6%)	11912 (26,6%)
1875	50333	3500 (6,9%)	7000 (13,9%)	16526 (32,8%)
1878	59664	7300 (12,2%)	11150 (18,7%)	16000 (26,8%)
1879	60853	7600 (12,5%)	12770 (20,9%)	16134 (25,5%)
1881	69362	8920 (12,8%)	17200 (24,8%)	17000 (24,5%)
1882	87231	8920 (10,2%)	24400 (27,9%)	16773 (19,2%)

З даних, наведених у таблиці, видно, що на освіту і медицину (у 1870-х рр.) йшла незначна частка бюджету: на освіту від 7 до 13 відсотків, на медицину від 14 до 20 відсотків. Суттєве збільшення видатків на медицину (майже вдвічі) в кінці 1870-х рр. – на початку 1880-х рр. було пов'язане зі складною епідеміологічною ситуацією, яка вимагала значних коштів. Також у 1878-1879 рр. в Павлоградській земській лікарні утримувалися поранені та інваліди російсько-турецької війни 1877-1878 рр., що теж вимагало додаткового напруження бюджету земства.

Зовсім інші суми виділяли для з'їзду мирових суддів та утримання мирових дільниць (судді, пристапи, в'язниці тощо). Щоправда, на початку 1880-х років, медична сфера таки стала пріоритетною і отримувала більше коштів

ніж повітовий мировий з'їзд. Це напряму залежало від керівництва земства. З 1866 р. по 1888 р. А.П. Письменний не лише очолював земське зібрання Павлоградського повіту, оскільки протягом всього цього часу він незмінно очолював повітове дворянство, але й головував у повітовій земській управі.

Андрій Петрович очолив Павлоградську повітову земську управу 14 березня 1866 р. [36, арк. 31зв.; 42, с. 144]. і залишався на чолі цього виконавчого органу повітового земства до самої смерті. Зазначимо, що суміщення посад голови земського зібрання і управи не було чимось винятковим. У Бахмутському повіті у 1866 р. управу очолив маршалок дворянства І.О. Карпов, а у Слов'яносербському – І.І. Гладкий [43, с. 247].

Зосередження в руках однієї людини управління земським зібранням та управою несло в собі певну загрозу в сенсі можливих зловживань. Однак А.П. Письменний, якщо вірити начальнику Катеринославського жандармського управління, не використовував ситуацію на свою користь. У 1881 р. начальник управління подав до Департаменту поліції дані, в яких свідчив, що «павлоградський повітовий маршалок дворянства, він же голова повітової земської управи і присутствія з військової повинності, людина розумна, ділова і всіма шанована, служить головою третє триріччя (насправді п'яте – І.К.), вникає в потреби селян, з користю відвідує волосні правління і сільські школи і суворо слідкує за діями волосних старшин та писарів» [2, арк. 32].

Питання можливих зловживань ми торкнулися недаремно. У 1881 р. на ім'я начальника Катеринославського жандармського управління генерал-майора Коваленського надійшла скарга від священика з Павлоградського повіту Івана Стадницького. У скарзі він звинувачував А.П. Письменного в тому, що той разом із ріднею захопив всі найбільш важливі посади в повітовому управлінні. «В нашій провінції Павлограді, – писав священик, – утворилась для власної вигоди і на шкоду іншим пов'язана родинними зв'язками адміністративна і судова корпорація. На чолі цієї корпорації стоїть маршалок дворянства п. Письменний, він же голова земства і присутствія з військової повинності» [2, арк. 29]. До «родинної корпорації» І. Стадницький відніс члена присутствія з військової повинності П.І. Мороховця, який доводився рідним братом дружині А.П. Письменного, мирового суддю В.С. Коростовцева, який був одружений на доньці А.П. Письменного та судового слідчого О.О. Бутовича, одруженого на рідній сестрі дружини А.П. Письменного. І. Стадницький робив висновок, що від такої кругової поруки «правосуддя зазнає втрат» [2, арк. 29-29 зв.].

З першого погляду здається, що в повіті дійсно склалась якась «владна корпорація». Додамо, що І. Стадницький не згадав того факту, що П.І. Мороховець тривалий час виконував обов'язки члена повітової управи, В.С. Коростовцев був кандидатом на посаду повітового маршалка і очолив павлоградське дворянство після смерті А.П. Письменного, а сам А.П. Письменний був почесним мировим суддею і очолював мировий суд.

Доповідаючи Департаменту поліції, генерал-майор Коваленський кожного з названих фігурантів скарги (окрім П.І. Мороховця) охарактеризував з

найкращого боку. Натомість І. Стадницького він описав як людину з неспокійним характером, який був відомий «хабарництвом та інтригами, за що як парафіяни, так і всі посадові особи і місцеві землевласники постійно знаходяться з ним у ворожих відносинах. Маршалок Письменний переслідує священника Стадницького через скарги селян, а слідчий Бутович притягав Стадницького до відповідальності» [2, арк. 33].

Попри певну надуманість звинувачень павлоградського священника на адресу А.П. Письменного, раціональне зерно у скарзі все ж присутнє. Не можна не погодитись з автором брошури «Справочная книга для уездных предводителей дворянства», в якій він констатував, що «посада повітового маршалка дворянства стикається майже зо всіма сферами цивільного управління в повіті ... повітовий маршалок дійсно має дуже велике значення в повіті» [7, с. I].

Ось перелік посад, які А.П. Письменний обіймав протягом трохи більше ніж 20 років, причому деякі з них – одночасно. З вересня 1862 р. він повітовий маршалок дворянства. Очоливши дворянство, Андрій Петрович разом з тим став на чолі дворянської опіки, увійшов до складу опіки над дитячими притулками та опіки про в'язниці. У 1866 р. – голова земського зібрання і управи. У 1869 р. на надзвичайному Павлоградському повітовому земському зібранні А.П. Письменний обраний почесним мировим суддею і затверджений на цій посаді Урядуючим Сенатом 27.03.1869 р. [36, арк. 32 зв.]. Через місяць став головою з'їзду мирових суддів Павлоградського мирового округу [36, арк. 32 об.-33 зв.]. З 1863 р. по 1874 р. А.П. Письменний головував на 12-ти Павлоградських рекрутських присутствіях [36, арк. 35 зв.].

Надалі обов'язки маршалка зростали як снігова лавина. Згідно зі статутом «Про військову повинність» від 1.01.1874 р. маршалок дворянства очолив повітове у воїнській повинності присутствіє. Через чотири місяці виходить нове «Положення про начальні народні училища», згідно з яким повітовий маршалок став на чолі повітової училищної ради. На підставі положення Урядуючого Сенату від 27.06.1874 г. повітовий маршалок очолив повітове у селянських справах присутствіє, яке замінило собою інститут мирових посередників. Після затвердження думки Державної Ради від 14.05.1885 р. маршалок дворянства очолив повітове у питейних справах присутствіє. Нарешті, у 1886 р. повітовий маршалок став на чолі Комітету громадського здоров'я. Єдине що втратив маршалок дворянства, так це право брати участь у роботі комітетів земських повинностей і особливих присутствій у земських повинностях. У 1874 р. цей обов'язок був остаточно покладений на земства [7, с. 8, 15, 23, 29-30, 39, 51]. Не важко помітити, що повітовий маршалок дворянства на середину 1880-х років опосередковано або безпосередньо міг впливати на всі сфери життя повітової громади.

Окрім численних обов'язків, які виконував А.П. Письменний в повіті, він ще брав участь в роботі Катеринославського губернського земського зібрання. Будучи повітовим маршалком, він увійшов до числа гласних 1 губернського земського зібрання [38, арк. 123]. Як свідчать друковані матеріали губернського земства, А.П. Письменний не належав до активних земців. Більш-менш

регулярно він відвідував засідання губернського земського зібрання, але виступав мало, ще менше вносив пропозицій.

У губернському земстві Андрій Петрович був більш помітний у різного роду комісіях. У дискусіях, які точилися на сесіях земства, він рідко брав участь. На грудневій сесії 1866 р. А.П. Письменний увійшов до складу особливого комітету з питання про залізницю. Окрім нього до комітету були обрані О.М. Поль, А.М. Байков, І.Я. Нестелей та інші [23, с.122]. У листопаді 1867 р. Андрій Петрович, а також М.Б. Герсеванов, С.О. Коростовцев, О.М. Короленко увійшли до комісії, яка мала займатися питаннями охорони прав осіб і власності [24, с. 36]. У 1881 р. губернське земство серед інших (О.М. Поль, П.О. Карпов, Г.П. Алексєєв та інші) обирає Андрія Письменного до Комітету товариства заохочення народної праці [29, с. 99]. У грудні 1884 р. він був обраний членом Катеринославського товариства взаємного кредиту [31, с. 187].

А.П. Письменний часто входив до різноманітних земських комітетів і комісій, однак чи не з самого початку він регулярно обирався членом ревізійної комісії, в якій працював до 1887 р. У 1869 р., 1871 р., 1875 р., 1878 р., 1883 р., 1887 р. він неодмінно обирався до цієї найважливішої земської комісії, яка займалася перевіркою діловодства і рахівництва губернської земської управи [23, с. 3; 25, с. 3; 26, с. 2; 27, с. 4; 28, с. 14; 30, с. 487; 32, с. 7].

Звісно, що А.П. Письменний, хоча й віддавав перевагу роботі в комісії, не мовчав на засіданнях земства, однак його виступи не були розлогими. Деякі з його висловлювань можуть характеризувати його як захисника дворянських позицій в різних сферах життя. На 4-му черговому земському зібранні він приєднався до групи гласних, які виступили проти надання прав державного службовця працівникам повітових управи (секретар і бухгалтер) [25, с. 655].

Позиція дворян в питанні про те, хто має право обіймати державні посади, була чіткою. Лише представники «благородного стану» могли служити престолу. Не дворян відносили до бюрократів, які служили лише заради власної вигоди. Відомий захисник дворянських привілеїв П.О. Кашкаров назвав «чиновницьку масу» чужою та байдужою до потреб народу, яка «підірвала державний кредит, знищивши дармову діяльність родового дворянства» [9, с. 8].

На 6-й сесії губернського земства обговорювалося ключове питання в сенсі порядку збору земського податку. Зібрання вирішувало, яким чином обкладати податками населення губернії – подушним, який платили лише податкові стани (селяни, купці) чи прибутковим для всіх станів. Врешті зібрання висловилося за обкладання податком на прибуток всіх станів. Це не влаштовувало частину дворян-землевласників, які були членами губернського земського зібрання. Голова зібрання П. Струков, дворяни Г. Алексєєв, Г. Мізко, А. Короленко, М. Курилін та А. Письменний подали особливу думку, в якій наголосили, що зміна системи обкладання податком складний процес, тому «перед все необхідно розподілити податок на податні стани ..., а потім зробити вказівки на ті способи полегшення тягара існуючих податків» [26, с. 191-192].

Дворянство переймалося не так складністю зміни системи оподаткування, хоча труднощів вистачало, оскільки необхідно було описати всю власність в губернії, як своїм власним становищем. Не звикли колишні поміщики платити податки.

Під час роботи 7-го чергового земського зібрання було піднято питання необхідності допомоги продовольством сільським громадам. Андрій Письменний з цього приводу висловився так: «Селяни, які потребують продовольства, отримують його від земства, а ті, хто має потребу в робітниках, не отримують від них допомоги» [44, с. 52]. В цій репліці помітне нарікання на ситуацію, що склалася після 1861 р., коли поміщики втратили дармову робочу силу. Колишні селяни не поспішали влаштовуватися на роботу до колишніх поміщиків, від чого останні нерідко втрачали частину врожаю, оскільки знайти вільні робочі руки навіть за високу ціну було вкрай важко.

В ще одному виступі А.П. Письменного можна помітити певну патріархальність у ставленні до селян. П.М. Миклашевський та О.М. Поль виступили із пропозицією про скасування тілесних покарань для освічених селян. На це А.П. Письменний відповів, що «не треба клопотатися про скасування тілесних покарань для освічених селян, оскільки, внаслідок своєї освіти, вони не повинні доводити себе до покарання» [44, с. 81]. Водночас А.П. Письменний виступив на захист виробників сільськогосподарської продукції, серед яких були не лише дворяни. На 12-й черговій сесії Верхньодніпровське і Олександрівське повітові земства підняли питання про встановлення фіксованої такси податку на ярмаркові місця. А.П. Письменний, як і деякі інші земці, виступив проти встановлення такси, оскільки тоді «ярмарки перетворюються на промисел і втрачать своє призначення служити для продажу всіх сільських виробів» [46, с. 54]

А.П. Письменний, хоча й не часто, але намагався відстоювати в губернському земстві інтереси свого рідного повіту. На 5-й черговій сесії губернського земства А.П. Письменний включився в дискусію з приводу необхідності ремонту переправи на Самарі в Новомосковському повіті. Хоча переправа знаходилась в Новомосковському повіті, нею регулярно користувалися мешканці Павлоградського повіту, які везли свій крам до Катеринослава. Андрій Петрович повідомляв зібранню, що ще у 1864 р. він звертався до губернатора Г.О. Вавель-фон-Крігера з проханням покращити переправу [45, с. 56]. На цій же сесії А.П. Письменний підтримав прохання Павлоградського земства про необхідність найму сторожів для охорони мостів на поштових дорогах. Андрій Петрович запропонував стягувати штрафи з тих громад, на території яких ці мости руйнувалися, але зібрання клопотання не підтримало [45, с. 79, 82].

Не мовчав А.П. Письменний під час обговорення клопотання Катеринославського повітового земства щодо відшкодування податку на квартирну повинність. Він стверджував, що Павлоград теж потребує відшкодування податку не менше ніж Катеринослав, «тому що Павлоград має такі ж повинності стосовно постою військ як і Катеринослав» [45, с. 105].

Хоча А.П. Письменний не вирізнявся особливою активністю під час роботи сесій губернського земства, участь у роботі різного роду комісій свідчило про його не байдуже ставлення до земської справи. Можливо, що Андрій Петрович не належав до яскравих промовців, тому й рідко вступав в дискусію з більш досвідченими ораторами. Захист інтересів мешканців Павлоградського повіту з боку А.П. Письменного в губернському земському зібранні не був випадковим явищем. Він справді вболівав за соціально-економічне становище повіту, проте найбільшу увагу все ж приділяв становищу повітового дворянства. Натомість, дворянство шанувало і підтримувало його, щоразу обираючи повітовим маршалком.

За багатолітню і корисну діяльність на посаді повітового маршалка дворяни Павлоградського повіту, з дозволу виконуючого обов'язки губернського маршалка, під час роботи чергового губернського дворянського зібрання піднесли Андрію Петровичу Письменному вітальну адресу [36, арк. 41-41зв.], а також просили губернського маршалка клопотатися перед імператором про призначення стипендії імені А.П. Письменного. Губернський маршалок просив катеринославського губернатора взяти на себе це зобов'язання. У грудні 1874 р. губернатор І.М. Дурново надіслав на ім'я міністра внутрішніх справ листа, де виклав пропозицію павлоградського дворянства про заснування стипендії ім. А.П. Письменного в Катеринославській класичній гімназії. «Представляючи Вашому Високопревосходительству, – писав в офіційному листі губернатор, – зазначену постанову дворян Павлоградського повіту (постанови повітового зібрання дворян Павлоградського повіту від 21.09.1874 р. і 9.10.1874 р. – І.К.) для дозволу на заснування стипендії ім. статського радника Письменного, маю честь доповісти, що гроші, на які пропонується заснування цієї стипендії, складають ту суму, котра призначена урядом на задоволення дворян Катеринославської губернії, за поставку ними сухарів для військ в Кримську компанію і розподілена губернським дворянським зібранням між повітами» [37, арк. 1-1зв.].

Почалося тривале листування з цього питання між катеринославським губернатором і Міністерством внутрішніх справ. У листопаді 1875 р. до нього долучився губернський маршалок дворянства Г.П. Алексеєв, який прохав директора Департаменту загальних справ МВС М.П. Мансурова позитивно вирішити питання. «Тішу себе надією на повагу до мого ревного прохання, – писав Г.П. Алексеєв, – з приводу клопотання дворян відносно стипендії ім. голови їх Письменного» [37, арк. 15].

У січні 1876 р. павлоградське дворянство внесло на спеціальний рахунок Павлоградського міського громадського банку 5000 рублів, з яких мали б нараховуватися проценти для стипендії, після чого вищезгадане клопотання було позитивно вирішене імператором, який у травні 1876 р. дав дозвіл на заснування стипендії ім. А.П. Письменного [37, арк. 27]. Наполегливість павлоградського дворянства в цьому питанні вражає. Два роки пішло на те, щоб заснувати одну стипендію для дітей бідних дворян, які самі не в змозі були

оплатити навчання в гімназії. Позиція зрозуміла – дворяни піклувалися про своїх співбратів по стану. Однак кошти, отримані повітовим дворянством за поставки для армії в часи Кримської війни 1853-1856 рр., могли бути використані більш продуктивно. Наприклад, створення каси взаємодопомоги для підтримки економічного положення всього дворянства повіту, яке втратило свої позиції після скасування кріпацтва. Однак, дворяни вирішили розпорядитися грошима саме в такий спосіб, оскільки авторитет А.П. Письменного серед повітового дворянства був незаперечний.

На губернському рівні він теж користувався значною повагою. Не раз йому доводилося виконувати обов'язки губернського маршалка [36, арк. 31 зв.]. У вересні 1874 р. А.П. Письменний був обраний кандидатом на посаду губернського маршалка дворян Катеринославської губернії, але набрав на 11 голосів менше ніж Г.П. Алексєєв, який і був затверджений імператором на посаді губернського маршалка [36, арк. 35зв.-36зв.].

За тривалу службу за вибором дворянства А.П. Письменний був нагороджений багатьма орденами та «благоволіннями» імператора: у вересні 1872 р. нагороджений орденом Св. Володимира 4 ступеню, у березні 1879 р. за працю по Червоному Хресту отримав імператорське благовоління, у серпні 1881 р. нагороджений орденом Св. Станіслава 1 ступеню [36, арк. 4зв., 34зв.-35зв.]. У травні 1878 р. за корисну діяльність по облаштуванню міста Павлограда імператор надав А.П. Письменному звання його почесного громадянина [39, арк. 4зв.].

Повага до заслуг А.П. Письменного проявлялась не лише у вигляді орденів чи звань. У грудні 1888 р. на обіді у губернського маршалка А.П. Струкова, який традиційно влаштовував його перед губернським дворянським зібранням було піднято тост за віце-губернатора і А.П. Письменного, відсутнього на обіді [2, арк. 2]. Такий жест свідчив про повагу до цієї людини.

А.П. Письменний був не надто обтяжений громадськими обов'язками на губернському рівні. Його громадські обов'язки зосереджувалися переважно на рівні повітовому. Крім справ по Червоному Хресту він з 1875 р. здійснював піклування над Павлоградською чоловічою прогімназією. Основні ж його обов'язки зосереджувалися в царині, пов'язаній з дворянським самоврядуванням.

Напевно, на інше в Андрія Петровича просто не було часу. До того ж обов'язки маршалка передбачали суттєві фінансові затрати, але велика кількість землі дозволяли А.П. Письменному триматися «на плаву». Щоправда, у 1873 р. йому довелося закласти в Земському банку Херсонської губернії один зі своїх маєтків біля хутору Бузинувато-Софіївського, а у 1886 р. він взяв позику під заклад ще одного свого маєтку, але тепер вже у Державному дворянському банку [3; 35]. Отже, тривалі обов'язки маршалка явно не сприяли покращенню фінансового становища.

Востаннє А.П. Письменний був обраний маршалком дворян Павлоградського повіту у вересні 1886 р. [5, с. 6]. 14 грудня 1888 р. він помер [14, с. 5]. Під час роботи чергового губернського земського зібрання голова зібрання А.П. Струков запропонував вшанувати пам'ять А.П. Письменного,

який входив до числа губернських гласних від початку роботи земських установ, вставанням і відслужити панахиду [33, с. 108].

Після смерті А.П. Письменного посаду повітового маршалка тимчасово обійняв М.М. Павлов, у вересні 1889 р. маршалком обрали В.С. Коростовцева, який доводився зятем А.П. Письменному [20, с. 1; 47, с. 2]. Напевно, вплив багаторічного повітового маршалка був настільки значним, що обрання його родича було закономірним.

Багаторічне управління А.П. Письменного в Павлоградському повіті не було унікальним явищем для пореформеного періоду. На Катеринославщині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. було двоє повітових маршалків, які так само довго обіймали цю посаду (див. Додаток). Якщо зважати на посади і обов'язки повітового маршалка, його вплив на ситуацію в освітній, медичній, соціальній та інших сферах життя в повіті був визначальним. Однак за 26 років, протягом яких А.П. Письменний очолював дворянство Павлоградського повіту, він не здійснив якихось кардинальних змін в соціально-економічній сфері життя повіту. Можна говорити лише про певне покращення в галузі освіти (відкриття Павлоградської прогімназії), медицини (робота повітової земської лікарні) та інфраструктури (пошта, шляхи сполучень, мости). Тут він проявив себе як представник дворянського і земського самоуправління. В іншому ж Андрій Письменний сумлінно виконував роль представника уряду – воїнське присутствіє, у питних справах присутствіє, опіка над в'язницями, мировий суд тощо.

Сучасники А.П. Письменного по різному оцінювали роль і значення повітового маршалка періоду реформ Олександра ІІ. Представники «консервативної» частини дворянства вважали, що вплив дворянства і його керівників після 1860-х рр. значно ослабли. Брати І. та П. Кашкарови стверджували, що дворяни були усунуті від справ управління населенням, внаслідок чого «Росія позбулася досвідчених і освічених адміністраторів» [8, с. 10]. Не менш категоричним був один з учасників «Кахановської комісії» А. Пазухін, який наголошував, що дворянство усунуто від участі в місцевому суді [19, с.23].

Більш зваженою можна назвати оцінку А.А. Плансона. Аналізуючи становище, яке обіймав повітовий маршалок у 1860-1880-х рр., він перераховував галузі, в яких вплив маршалка був визначальним: освіта, медицина, продовольча і санітарна частина, посади в дворянському і земському самоуправлінні обов'язків [21, с. 26]. При чому А.А. Плансон вважав, що дворяни беручи участь в роботі різних повітових і губернських установ, жертвували своїм економічним становищем заради спільного блага. Через це він пропонував запровадити посаду заступника повітового маршалка, який допомагав би повітовому маршалку і отримував би фіксовану платню [21, с. 28].

Як показує приклад А.П. Письменного, посада маршалка була доволі потужним знаряддям в умілих руках впливу на всі сторони життя повіту. Отже, І. та П. Кашкарови та А. Пазухін значно применшували роль повітового

маршалка. Інше питання полягає в тому, кому насправді служили маршалки повітового дворянства. Тут ми погоджуємося з думкою С. Беккера, який вважав, що дворянські зібрання служили власним інтересам [48, р. 21]. Відповідно повітовий маршалок, який був представником дворянського зібрання в першу чергу захищав інтереси «благородного стану», а вже потім піклувався про інші категорії населення.

В даному випадку критика або звинувачення в суб'єктивізмі, який був притаманний діям повітового маршалка, не є доречною. А.П. Письменний був обраний дворянами для захисту їх інтересів, що він і робив успішно протягом чверті століття. Та оскільки коло його обов'язків виходило далеко за межі вузьких станових інтересів, то варто віддати А.П. Письменному належне в тому, що результати його діяльності в галузях освіти, медицини, шляхів сполучень тощо використовували й інші стани суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Беккер С. Миф о русском дворянстве: дворянство и привилегии последнего периода императорской России / С.Беккер. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – 344 с.
2. Государственный архив Российской Федерации. – Ф.102 Дело департамента полиции. 3-е делопроизводство. – Оп.77. – Д.61. – 1881 г. Сведения по Екатеринославской губернии.
3. Державний архів Одеської області. – Ф.249. Земський банк Херсонської губернії. Оп. 1. – Д. 598. О залоге имения землевладельца Павлоградского уезда, статского советника Андрея Петровича Письменного при х. Бузиновато-Софиевском.
4. Журнал Екатеринославского губернского по крестьянским делам присутствия 27-29.04.1863 г. // Крестьянское дело в Екатеринославской губернии. – 1863. – № 13. – 22 с.
5. Известия по губернии // Екатеринославские губернские ведомости. Часть не официальная. – 1886. – № 78. – 27 сентября.
6. Извлечение из описаний помещичьих имений в 100 душ и свыше. Екатеринославская губерния // Приложения к трудам редакционных комиссий для составления положений о крестьянах, выходящих из крепостной зависимости. – СПб.: В типографии В.Безобразова и Ко. 1860. – Т. VI. – 35 с.
7. К.Е.Т. Справочная книга для уездных предводителей дворянства / К.Е.Т. – СПб.: Типография С.Волпянского, 1887. – 54 с.
8. Кашкаров И., Кашкаров П. Современное назначение русского дворянства / И. Кашкаров, П. Кашкаров. – М.: В университетской типографии (М.Катков), 1885. – 15 с.
9. Кашкаров П.А. О дворянском сословии в России / П.А.Кашкаров. – СПб.: Типография товарищества «Общественная польза», 1885. – 15 с.
10. Корелин А.П. Дворянство в пореформенной России. 1861-1904 гг. Состав, численность, корпоративная организация/ А.П.Корелин. – М.: Наука, 1979. – 304 с.
11. Корф С.А. Дворянство и его сословное управление за столетие 1762-1855 годов / С.А. Корф. – СПб.: Типография Тренке и Фюсно, 1906. – 720 с.
12. Локоть Ф. Столетие Екатеринославской классической гимназии 1805-1905 гг. Краткий исторический очерк / Ф.Локоть. – Екатеринослав: Типография губернского земства, 1908. – 386 с. – V с.
13. Лохматова А.І. Катеринославське земство / А.І. Лохматова. – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1999. – 200 с.
14. Объявления // Екатеринославские губернские ведомости. Часть не официальная. – 1888. – № 98. – 14 декабря.

15. Отчет Павлоградской уездной земской управы X очередному уездному земскому собранию 1874-1875 гг. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1875. – 116 с.
16. Отчет Павлоградской уездной земской управы XIV очередному уездному земскому собранию 1878-1879 гг. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1879. – 137 с. – 155 с.
17. Отчет Павлоградской уездной земской управы XVII очередному уездному земскому собранию 1881-1882 гг. – Екатеринослав: Екатеринославская губернская типография, 1882. – 172 с.
18. Павлоградское второе очередное уездное земское собрание с 19 по 27 сентября 1867 года. – Екатеринослав: В типографии губернского правления, 1868. – 228 с. – V с.
19. Пазухин А. Современное состояние России и сословный вопрос / А. Пазухин. – М.: В университетской типографии (М.Катков), 1886. – 63 с.
20. Перемены по службе // Екатеринославские губернские ведомости. Часть официальная. – 1888. – №102. – 31 декабря.
21. Плансон А.А. О дворянстве в России. Современное положение вопроса / А.А. Плансон. – СПб.: Калашниковская типография Трунова, 1893. – 103 с.
22. Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Отделение первое. 1864. – СПб., 1867. – Т. XXXIX. – 973 с.
23. Постановления Екатеринославского губернского земского собрания 3-й очередной сессии с 5 по 24 января 1869 года. – Екатеринослав: В типографии губернского правления, 1869. – 574 с.
24. Постановления очередного губернского земского собрания (с 21 ноября по 4 декабря 1867 года) Ноябрьской сессии 1867 года Катеринослав: Типография Я.М. Чаусского, 1868. – 600 с.
25. Постановление IV очередного Екатеринославского губернского земского собрания с 22 октября по 5 ноября 1869 года. – Екатеринослав: В типографии губернского правления, 1870. – 708 с.
26. Постановления VI очередного Екатеринославского губернского земского собрания с 18 по 21 декабря 1871 года. – Екатеринослав 1872. – 418 с.
27. Постановления X очередного Екатеринославского губернского земского собрания с 15 по 27 октября 1875 года. – Екатеринослав: Печатано в губернской типографии, 1876. – 707 с. – X с.
28. Постановления XIII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 18 по 30 октября 1878 года с приложениями. – Екатеринослав: Печатано в губернской типографии, 1879. – 665 с. – XI с.
29. Постановления XVII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 30 ноября по 13 декабря 1882 года с приложениями. – Екатеринослав: Печатано в Екатеринославской губернской типографии, 1883. – 750 с.
30. Постановления XVIII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 1 по 14 декабря 1883 года с приложениями. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1884. – 724 с.
31. Постановления XIX очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 3 по 17 декабря 1884 года с приложениями. – Екатеринослав: Типография Губернского Правления, 1885. – 979 с.
32. Постановления XXII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 3 по 15 декабря 1887 года с приложениями. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1888. – 864 с.
33. Постановления XXIII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания. С 3 по 14 декабря 1888 года с приложениями. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1889. – 756 с. – VIII с.

34. Ребрин И.А. Крестьянская реформа в Екатеринославской губернии (исторический очерк) / И.А. Ребрин // Памятная книжка и адрес-календарь 1903 года. Вып.3. – Екатеринослав, 1903. – С. 1-133.
35. Российский государственный исторический архив (далі РГИА). – Ф. 593 Государственный дворянский земельный банк. – Оп. 8. – Д. 1980. О ссуде А.П.Письменного.
36. РГИА. – Ф.1284 Департамент общих дел МВД. – Оп. 91. – Д. 84. – 1874 А. Дело о дворянских выборах по Екатеринославской губернии. Отделение III, Стол I. 49 л.
37. РГИА. – Ф.1284 Департамент общих дел МВД. – Оп. 91. – Д. 101. – 1874 А. Дело по ходатайству дворян Павлоградского уезда (Екатеринославской губернии) об учреждении стипендии при Екатеринославской губернской гимназии имени статского советника Андрея Петровича Письменного. Отделение III, Стол I. 27 л.
38. РГИА. – Ф.1284. Департамент общих дел МВД. – Оп. 92. – Д. 36. – Члены первого Екатеринославского губернского земского собрания. 1866 год.
39. РГИА. – Ф.1343 Третий департамент Сената. – Оп. 27. – Д. 3188. Дело о дворянстве Письменного. 1887 г. 36 л.
40. Российское законодательство X – XX вв.: [Тексты и комментарии]. В 9 т. – Т.5: Законодательство периода расцвета абсолютизма / Отв. ред. Е.И. Индова. – М.: Юридическая литература, 1987. – 527 с.
41. Салтыков-Щедрин М.Е. Известие из Полтавской губернии // Салтыков-Щедрин М.Е. Собрание сочинений. Т.5. Критика и публицистика 1856–1864. – М.: Издательство «Художественная литература», 1966. – С.501-515.
42. Списки лицам, избранным в председатели и члены Екатеринославской, Верхнеднепровской, Новомосковской и Павлоградской уездных земских управ // Екатеринославские губернские ведомости. Часть официальная. – 1866. – № 13. – 26 марта.
43. Списки лицам, избранным в председатели и члены уездных земских управ // Екатеринославские губернские ведомости. Часть официальная. – 1866. – №20. – 14 мая.
44. Стенографический отчет к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания. 28 сентября – 11 ноября 1872 года. – Екатеринослав: Печатано в губернской типографии, 1873. – 334 с.
45. Стенографический отчет к постановлениям V очередного Екатеринославского губернского земского собрания с 18 октября по 1 ноября 1870 года. – Екатеринослав: Печатано в типографии Я.М.Чаусского, 1871. – 226 с.
46. Стенографический отчет о заседаниях XII сессии Екатеринославского очередного губернского земского собрания с 16 по 26 октября 1877 года. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1878. – 818 с.
47. Хроника // Екатеринославские губернские ведомости. Часть не официальная. – 1889. – №77. – 30 сентября. – С.2.
48. Becker Seymour. Nobility and privilege in late imperial Russia / S. Becker. – DeKalb: Northern Illinois University Press, 1985. – 259 p.

ДОДАТОК
Повітові предводителі дворянства Катеринославської губернії
в період з 1861 р. по 1917 р.
Бахмутський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Шахов Іван Аврамович	штаб-ротмістр
22.09.1862	Гаврилов Павло Гаврилович	поручик
24.09.1865	Карпов Іван Олександрович	колезький асесор
22.09.1868	Шабельський Петро Петрович	генерал-майор
?-28.01.1871	Фурсов Олександр Григорович	відставний поручик
27.05.1871	Філімонов Микола	капітан
23.09.1871	Депрерадович Родіон Васильович	відставний гвардії поручик
22.09.1874	Депрерадович Родіон Васильович	відставний гвардії поручик
25.01.1877	Карпов Петро Олександрович	капітан
19.09.1877	Карпов Петро Олександрович	капітан
25.09.1880	Карпов Петро Олександрович	статський радник
25.09.1883	Карпов Петро Олександрович	статський радник
25.09.1886	Коптєв Олексій Іванович	поручик
26.09.1889	Карпов Володимир Іванович	колезький радник
18.01.1893	Карпов Олександр Олександрович	дійсний статський радник
18.01.1896-	Карпов Олександр Олександрович	дійсний статський радник
21.01.1899	Бантиш Федір Олександрович	корнет запасу
22.01.1902	Бантиш Федір Олександрович	корнет запасу
25.01.1905	Бантиш Федір Олександрович	
12.1906	Карпов Костянтин Іванович	
24.01.1911	Карпов Костянтин Іванович	статський радник
24.09.1913	Карпов Костянтин Іванович	дійсний статський радник, камергер
09.1916	Карпов Костянтин Іванович	дійсний статський радник, камергер

Верхньодніпровський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Даниленко Яків Григорович	полковник
05.1861	Герсеванов Єгор Борисович	полковник
22.09.1862	Потоцький Созонт Савович	губернський секретар
26.02.1864	Лаппо-Данилевський Сергій Олександрович	штаб-ротмістр
24.09.1865	Лаппо-Данилевський Сергій Олександрович	штаб-ротмістр
22.09.1868	Лаппо-Данилевський Сергій Олександрович	штаб-ротмістр
16.03.1871	Лаппо-Данилевський Петро Олександрович	колезький секретар
23.09.1871	Потоцький Созонт Савович	губернський секретар
22.09.1874	Потоцький Созонт Савович	губернський секретар
19.09.1877	Авксент'єв Дмитро Єлисейович	титулярний радник
25.09.1880	Авксент'єв Дмитро Єлисейович	титулярний радник
25.09.1883	Бродський Ераст Костянтинович	колезький радник
25.09.1886	Бродський Ераст Костянтинович	колезький радник
26.09.1889	Бродський Ераст Костянтинович	колезький радник
18.01.1893	Бродський Ераст Костянтинович	титулярний радник
18.01.1896	Бродський Ераст Костянтинович	статський радник

21.01.1899	Бродський Ераст Костянтинович	дійсний статський радник
22.01.1902	Бродський Ераст Костянтинович	дійсний статський радник
25.01.1905	Бродський Ераст Костянтинович	дійсний статський радник
30.01.1908	Лабінський Микола Порфїрійович	
1909	Закржевський Володимир Володимирович	
1910	Харченко Олексій Гаврилович	
25.01.1911	Бродський Всеволод Ерастович	дворянин
24.09.1913	Бродський Всеволод Ерастович	дворянин
09.1916	Бродський Всеволод Ерастович	

Катеринославський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Міклашевський Ілля Михайлович	підполковник
22.09.1862	Мілорадович Микола Дмитрович	поручик
24.09.1865	Мілорадович Микола Дмитрович	штабс-капітан
22.09.1868	Савельєв Яків Якович	титулярний радник
23.09.1871	Христофоров Василь Григорович	відставний полковник
22.09.1874	Яковлєв Іван Михайлович	колезький секретар
19.09.1877	Яковлєв Іван Михайлович	титулярний радник
25.09.1880	Яковлєв Іван Михайлович	колезький асесор, камер-юнкер
25.09.1883	Малама Володимир Федорович	колезький радник
25.09.1886	Малама Володимир Федорович	надвірний радник
26.09.1889	Малама Володимир Федорович	колезький радник
18.01.1893	Малама Володимир Федорович	колезький радник
18.01.1896	Міклашевський Михайло Ілліч	статський радник
21.01.1899	Міклашевський Михайло Ілліч	статський радник
22.01.1902	Міклашевський Михайло Ілліч	статський радник
11.05.1902	Малама Володимир Володимирович	колезький асесор
25.01.1905	Малама Володимир Володимирович	
30.01.1908-	Малама Володимир Володимирович	колезький асесор
24.01.1911-	Малама Володимир Володимирович	колезький радник, камер-юнкер Двору Його Імператорської величності
24.09.1913	Малама Володимир Володимирович	дійсний статський радник, камер-юнкер Двору Його Імператорської Величності

Маріупольський повіт (з 1874 р.)

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
22.09.1874	Шабельський Євген Іванович	гвардії штаб-ротмістр
19.09.1877	Шабельський Євген Іванович	гвардії штаб-ротмістр
25.09.1880	Шабельський Євген Іванович	відставний гвардії штаб-ротмістр
25.09.1883	Шабельський Євген Іванович	відставний гвардії штаб-ротмістр
25.09.1886	Канкрін Іван Вікторович	гвардії корнет, граф
26.09.1889	Канкрін Іван Вікторович	відставний гвардії корнет, граф

18.01.1893	Канкрін Іван Вікторович	відставний гвардії корнет, граф
19.01.1896	Каменський Петро Валерійович	кандидат права
22.01.1899	Каменський Петро Валерійович	кандидат права
23.01.1902	Каменський Петро Валерійович	кандидат права
25.01.1905	Каменський Петро Валерійович	
30.01.1908-	Ковалевський Сергій Вікторович	колезький асесор
25.01.1911-	Ковалевський Сергій Вікторович	колезький асесор
24.09.1913	Бахірев Сергій Васильович	статський радник
09.1916	Бахірев Сергій Васильович	дійсний статський радник

Новомосковський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Герсеванов Микола Борисович	генерал-майор
16.09.1862	Герсеванов Микола Борисович	генерал-майор
24.09.1865	Герсеванов Микола Борисович	генерал-майор
10.1866	Ган Олексій Олександрович	Титулярний радник
22.09.1868	Мізко Георгій Дмитрович	надвірний радник
23.09.1871	Мізко Георгій Дмитрович	надвірний радник
22.09.1874	Мізко Георгій Дмитрович	статський радник
19.09.1877	Мізко Георгій Дмитрович	статський радник
25.09.1880	Мізко Георгій Дмитрович	статський радник
25.09.1883	Авксентев Дмитро Єлисейович	колезький асесор
25.09.1886	Родзянко Михайло Володимирович	гвардії поручик
26.09.1889	Родзянко Михайло Володимирович	відставний гвардії поручик
18.01.1893	Курілін Михайло Васильович	дійсний статський радник
18.01.1896	Белінсгаузен Петро Федорович	барон
1897	Жданов Євген Миколайович	
21.01.1899	Ган Петро Олексійович	колезький радник
22.01.1902	Ган Петро Олексійович	колезький радник
25.01.1905	Родзянко Сергій Миколайович	
30.01.1908-	Родзянко Сергій Миколайович	титулярний радник
24.01.1911-	Родзянко Сергій Миколайович	титулярний радник
24.09.1913	Родзянко Сергій Миколайович	колезький радник
09.1916	Родзянко Сергій Миколайович	статський радник

Олександрівський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Канкрін Олександр Єгорович	гвардії полковник, граф
16.09.1862-	Наковальнін Олексій Миколайович	гвардії поручик
24.09.1865	Наковальнін Олексій Миколайович	гвардії поручик
1868-6.06.1868	Бразоль Дмитро Никонович	поручик
6.06.-22.09.1868	Протопопов Ілля Олексійович	колезький асесор
22.09.1868	Протопопов Ілля Олексійович	колезький асесор
23.09.1871	Протопопов Ілля Олексійович	колезький асесор
22.09.1874	Шабельський Євген Іванович	гвардії штаб-ротмістр
19.09.1877	Шабельський Євген Іванович	гвардії штаб-ротмістр

25.09.1880	Шабельський Євген Іванович	відставний гвардії штаб-ротмістр
25.09.1883	Шабельський Євген Іванович	відставний гвардії штаб-ротмістр
25.09.1886	Канкрін Іван Вікторович	гвардії корнет, граф
26.09.1889	Канкрін Іван Вікторович	відставний гвардії корнет, граф
18.01.1893	Канкрін Іван Вікторович	відставний гвардії корнет, граф
18.01.1896	Канкрін Іван Вікторович	відставний гвардії корнет, граф, камер-юнкер
21.01.1899	Канкрін Іван Вікторович	статський радник, граф, камергер
22.01.1902	Канкрін Іван Вікторович	дійсний статський радник, граф, камергер
25.01.-6.02.1905	Каришев Микола Олександрович	дійсний статський радник
1905	Миргородський Валеріан Семенович	
30.01.1908-	Левшин Олексій Федорович	титулярний радник
24.01.1911-	Миргородський Валеріан Семенович	колезький асесор
24.09.1913	Миргородський Валеріан Семенович	колезький асесор
09.1916	Миргородський Валеріан Семенович	надвірний радник

Павлоградський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Коростовцев Любим Іванович	дійсний статський радник
16.09.1862	Письменний Андрій Петрович	надвірний радник
24.09.1865	Письменний Андрій Петрович	надвірний радник
22.09.1865	Письменний Андрій Петрович	надвірний радник
23.09.1871	Письменний Андрій Петрович	статський радник
22.09.1874	Письменний Андрій Петрович	статський радник
19.09.1877	Письменний Андрій Петрович	дійсний статський радник
25.09.1880	Письменний Андрій Петрович	дійсний статський радник
25.09.1883	Письменний Андрій Петрович	дійсний статський радник
25.09.1886	Письменний Андрій Петрович	дійсний статський радник
26.09.1889	Коростовцев Володимир Семенович	без чину
18.01.1893	Коростовцев Володимир Семенович	без чину
18.01.1896	Коростовцев Володимир Семенович	без чину
21.01.1899	Коростовцев Володимир Семенович	без чину
22.01.1902	Зарудний Микола Михайлович	колезький радник
25.01.1905	Зарудний Микола Михайлович	
30.01.1908-	Зарудний Микола Михайлович	колезький радник
24.01.1911-	Зарудний Микола Михайлович	колезький радник
24.09.1913	Зарудний Микола Михайлович	колезький радник
09.1916	Зарудний Микола Михайлович	дійсний статський радник, камергер

Ростовський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Коваленський Єгор Михайлович	штаб-ротмістр
16.09.1862	Шабельський Помпей Катонівич	надвірний радник
24.09.1865	Шабельський Помпей Катонівич	надвірний радник
22.09.1868	Коваленський Григорій Петрович	штаб-ротмістр
23.09.1871	Кривошеїн Аполлон Костянтинович	титулярний радник
22.09.1874-	Кривошеїн Аполлон Костянтинович	колезький радник
19.09.1877	Кривошеїн Аполлон Костянтинович	статський радник
25.09.1880	Кривошеїн Аполлон Костянтинович	статський радник, камергер
25.09.1883	Кривошеїн Аполлон Костянтинович	статський радник, камергер
25.09.1886	Сарандінакі Григорій Маргаритович	титулярний радник

Слов'яносербський повіт

Час обрання на посаду	П.І.Б.	Чин, титул
09.1859	Гладкий Іван Іванович	колезький асесор
16.09.1862	Гладкий Іван Іванович	колезький асесор
24.09.1865	Гладкий Іван Іванович	колезький асесор
22.09.1868	Гладкий Іван Іванович	колезький асесор
23.09.1871	Гладкий Іван Іванович	колезький асесор
22.09.1874	Гладкий Іван Іванович	колезький радник
19.09.1877	Булацель Федір Миколайович	колезький радник
25.09.1880	Голуб Петро Вікторович	надвірний радник
25.09.1883	Голуб Петро Вікторович	статський радник
25.09.1886	Константінов Олександр Олексійович	підпоручик
26.09.1889	Ільєнко Сергій Михайлович	губернський секретар
18.01.1893	Ільєнко Сергій Михайлович	губернський секретар
18.01.1896	Ільєнко Сергій Михайлович	губернський секретар
21.01.1899	Ільєнко Сергій Михайлович	губернський секретар
22.01.1902	Ільєнко Сергій Михайлович	статський радник
25.01.1905	Ільєнко Сергій Михайлович	статський радник
30.01.1908-	Ільєнко Сергій Михайлович	дійсний статський радник
24.01.1911-	Ільєнко Сергій Михайлович	дійсний статський радник
24.09.1913-	Ільєнко Сергій Михайлович	дійсний статський радник
09.1916	Ільєнко Сергій Михайлович	дійсний статський радник

Надійшла до редколегії 03.03.2011 р.